

Smulkioji tautosaka signataro Petro Klimo gyvenime

RASA KAŠĖTIENĖ

Minėdami Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo šimtmetį, pirmiausia prisimename visus Lietuvos Tarybos narius, 1918 m. vasario 16-ąją pasirašiusius Lietuvos Nepriklausomybės Aktą. Vienas iš Vasario 16-osios Akto rengėjų ir bendraautorijų buvo teisininkas, istorikas, publicistas, redaktorius, diplomatas, Lietuvos užsienio reikalų ministras Petras Klimas (1891–1969). Jo indėlis kuriant Lietuvos valstybę buvo labai reikšmingas ir svarus. Pasak monografijos apie Petrą Klimą autorės Vilmos Bukaitės, „[š]io valstybininko veiklos Lietuvos Taryboje apibūdinimas – „teko suktis visuose sukuriuose“ – tinka ir visam jo gyvenimui“¹.

Apie savo veiklos pradžią Klimas rašo:

Pirmieji kuklūs mėginimai pasireiškė dalyvavime spaudoje. Teikiant žinių iš provincijos Vilniaus laikraščiams, tarytum mezgėsi bendravimas su visa lietuvių veikla. Todėl, jau septintoje klasėje būdamas, pasiunčiau keletą korespondencijų apie Senapilės (Marijampolės), Kalvarijos draugijas, spektaklius, apie gimnaziją, mokinių gyvenimą ir t. t. Pasirinkau slapyvardį, susimažinęs tada man patikusio publicisto A. Vabalo (Prūseikos)² antrininku: pasivadinau *Vabalėliu*...³

Tuo pačiu slapyvardžiu dienraštyje „Vilniaus žinios“ (1908, Nr. 5) pasirodė ir pirmasis didesnės apimties tekstas – feljetonėlis „Kalėdos – kam linksma, o kam bė-

.....

- 1 Vilma Bukaitė. *Nepriklausomybės Akto signataras Petras Klimas*, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2016, p. 7.
- 2 Albertas Vabalas (žinomas kaip Leonas Prūseika) – teisininkas, Lietuvos socialdemokratų partijos veikėjas, publicistas. Už draudžiamą veiklą 1909 m. buvo suimtas, kalėjo Suvalkų Kalvarijos kalėjime, vėliau iki gyvos galvos ištremtas į Sibirą. 1911 m. iš tremties pabėgo ir, pasivadinęs motinos pavarde, Prūseika, per Vokietiją atvyko į JAV – R. K.
- 3 Petras Klimas. *Iš mano atsiminimų*, Vilnius: Lietuvos enciklopedijų redakcija, 1990, p. 17.

dos“. Iš V. Bukaitės monografijoje pateiktos Klimo tekstų bibliografijos⁴ matyti, jog būsimas signataras Vabalėlio slapyvardžiu vieną straipsnelį pasirašė dar ir 1913 metais, o vėliau šio slapyvardžio atsisakė.

1910 metų pradžioje išėjo pirmasis besimokančiam jaunimui skirto žurnalo „Aušrinė“ numeris. Pagrindinis jo uždavinys buvo veiklios lietuvių inteligentijos ugdymas, moksleivių rengimas būsimam visuomeniniam ir kultūriniam darbui. Jaunimas buvo skatinamas pažinti savo kraštą, jo istoriją, rinkti tautosaką ir siųsti ją Lietuvių mokslo draugijai (toliau – LMD). Nuo pat pirmojo numerio „Aušrinė“ skatino dirbti smulkų kultūros darbą, ragino lietuvių inteligentiją darbuotis „tautos labui“.⁵ Atsiliepdamas į šį raginimą, Klimas jau antrame žurnalo numeryje paskelbia straipsnį „Apie smulkųjį kultūros darbą“, kuriame rašo:

[U]žmirštama, kad „masinis judėjimas yra pasekmė nuoseklaus, smulkaus, ilgo ir iš viršutinės pusės nežymaus kultūros darbo“ <...>. Nuo 1883 metų prasideda pas mus intensiškasis smulkus, slaptas kultūrinis darbas, kurs ligtol (nuo 64–65 m.) legaliai apsirėiškę tik tame, kad be „graždanka“ spaudintų knygų, p. P. Vileišis išdavė apie 6 knygutes moksliško turinio, Peterburgo Mokslo Akademija – Duonelaičio raštus (65 m.), Baudouin de Courtenay – Juškos žodyną (79–80 m.), o 1880 m. Mokslo Akademija pavilijo spaudinti moksliškus veikalus, tik su išlyga, kad veikalai *nesiplatintų tarp liaudies* [kursyvas autoriaus – R. K.]. Kaip matome, tas darbas nelietė nei liaudies, nei platesnės vidutinės kaimo ir miesto inteligentijos. Tik per „Aušros“, vėliau „Varpo“, „Ukininko“ ir kitų (taip–pat Amerikos laikraščių) lakštus Lietuvos mylėtojų idėjos, iktol vien jų savastis, pasklysta tarp surakintos tamsybės pančiais liaudies, nuosekliai šviesdama jos aptemdytas akis, atskleidždama jos praeitį, žadindama jos užguitų jėgų energiją. <...> Tų šviesos ir ugnies nešėjų skiltis, entuziazmo ir augštų idėjų pilnas, nežiūrint į tai, aš priskaitysiu prie tų smulkių kultūros veiksmių, kurie kaip toki, visuomet palieka didžiųjų–didžiausius rezultatus.⁶

Apie šį straipsnį vėliau didžiudamasis rašė atsiminimuose:

Straipsnyje apie smulkųjį kultūros darbą aš tad jau ne menčiau už juos [senuosius spaudos darbuotojus – R. K.] sprendžiau momento reikalą, įrodinėdamas, jog be mažų plytelių negali būti pastatytas didysis namas ir kad tuščia būtų pūstis pagal romėnų patarlę: „aut Caesar, aut nihil...“ (arba Cezaris, arba niekas). Kaip realistai mes turime lįsti pro aukštinių, kada uždaromos durys.⁷

4 V. Bukaitė. *Min. veik.*, p. 580–588.

5 Alma Lapinskienė. Žurnalas „Aušrinė“, *Literatūra ir kalba*, 1977, Nr. 14, p. 224.

6 Vabalėlis. „Apie smulkųjį kultūros darbą“, *Aušrinė: Lietuvos žinių literatūros ir mokslo nemokamas priedas*, 1910, Nr. 2, p. 2–4.

7 P. Klimas. *Min. veik.*, p. 30.

Nemažą įtaką formuojantis kalbos įgūdžiams Klimui darė namų aplinka, nes jo tėvas „buvo retas kaimo inteligentas, <...> skaitė Varšuvos ir Peterburgo laikraščius, bendravo su knygnešiais, slėpdamas aviliuose lietuviškus leidinius iš Prūsų, rašė kaimynams visokias „sprasbas“ (pareiškimus ir skundus)“⁸. Petras nuo mažens buvo imlus kalbai, vyresnėse gimnazijos klasėse jau netrukdomas mokėsi lietuvių kalbos, pradėjo rašinėti į spaudą, kartu su keliais artimiausiais bičiuliais gimnazistais 1908 metų sausį išleido pirmąjį laikraščelio „Mokinių draugas“ numerį. „Leidėjai skatino mokinius siekti kuo geresnio išsilavinimo, tegu dar ir neapibrėžtai ragino: „prabuskime, o už metų, už kitų nusigįsim laisvę.“⁹ Iki vasaros atostogų pasirodė net keturiolika laikraščelio numerių. Literatūrinius gebėjimus liudija ir „Vilniaus žiniose“ išspausdintas pirmasis būsimo signataro eilėraštis, pavadinimu „Gyvenimo upelis“:

Gyvenimas žmogaus kaip kalnų upelis,
 Tai uždamas plaukia, tai šniokščia grioviuos,
 Tai vėl jis srovena kaip mažas lašelis,
 Vėl dingsta be galo plačiuos vandenuos...¹⁰

1910 metais Klimas išvyko į Rusiją studijuoti teisės Maskvos imperatoriškajame universitete. Ten įstojo į Maskvos lietuvių studentų draugiją, aktyviai bendradarbiavo „Aušrinės“ redakcijoje. Studijų metais joje paskelbė šešiolika straipsnių. „Rengdamas tekstus lietuviškiems laikraščiams, P. Klimas ištobulino rašymo gimtąja kalba įgūdžius“¹¹, labai pravertusius vėliau jam dirbant Lietuvių mokslo draugijos sudarytoje Vadovėlių komisijoje, kurios svarbiausias uždavinys buvo rūpintis vadovėlių vidurinėms mokykloms rengimu. Klimas yra parašęs net penkis vadovėlius, taip pat redagavęs kitų parašytus, skaitęs korektūras.

Jau pirmosiose Klimo publikacijose randame taikliai, pagal situaciją vartojamų patarlių ir priežodžių. Akivaizdu, kad būsimas signataras jų daug žinojo, dažnai įterpdavo į savo kalbą, suteikdamas jai žaismingumo ir vaizdingumo. Feljetono „Kalėdos – kam linksma, o kam bėdos“ pavadinime nesunkiai atpažįstame patarlę *Kam Kalėdos, o kam bėdos*¹²; minėtame straipsnyje „Apie smulkųjį kultūros darbą“ pavartojęs patarlę *Užstok velniui duris, tai jis – per aukštinį* rašo: „Sukrus, duris uždarius, per augštinį išlenda.“¹³ Klimas dažnai savaip perkuria gerai žinomas patarles ir priežodžius, taikliai pritaiko jas rašydamas apie svarbius visuomenės ar

8 *Ten pat*, p. 5.

9 V. Bukaitė. *Min. veik.*, p. 39.

10 P. Klimas. *Min. veik.*, p. 17.

11 *Ten pat*, p. 42.

12 Čia ir toliau pateikiamos patarlės iš Lietuvių literatūros ir tautosakos institute esančios Lietuvių patarlių ir priežodžių sisteminės kartotekos.

13 Vabalėlis. *Min. veik.*, p. 4.

savo gyvenimo įvykius. Tokių pavyzdžių nemažai randame ir jo knygoje „Iš mano atsiminimų“ (1990):¹⁴

Nuo pirmųjų klasių aš buvau pamėgęs gamtos mokslus ir ligi paskutinės klasės puoselėjau mintį tęsti tas studijas aukštojoje mokykloje. Bet, ruošiant man paskutinius brandos atestato kvotimus, pas mane apsilankė, grįžęs atostogoms iš Maskvos, medicinos fakulteto studentas Mickus ir pasakojo apie tenykštį lietuvių gyvenimą. Tarp kita ko jis pasiteiravo, į kokį fakultetą aš manau stoti. Be svyravimų aš jam pasakiau: į gamtos mokslą. Čia jis smarkiai susiraukė ir nurodė, kad tame fakultete aš neturėsiąs atvangos, o manęs laukias „Aušrinės“ darbas. Tada jau pradėjo eiti kaip „Lietuvos žinių“ priedas tasai moksleivių laikraštis, aš buvau pasiuntęs jam savo rašinėlių. *Ir tas grumstelis pavertė vežimą*¹⁵. Aš atsižadėjau savo polinkio ir nutariau pasišvęsti visuomenės mokslui (p. 23).

Kitame numeryje aš užpuoliau A. Smetoną už jo straipsnį „Viltyje“, nukreiptą į moksleiviją, kad ji per daug nesiblaškytų, o mokytūsi, ką jai duoda mokyklos programa, ir rūpintūsi tapti gerais profesionalais (straipsnis buvo pavadintas: „Daug apžiosi – mažai nukąsi“). Replika buvo duota jau pačioj antraštėje: „*Mažai apžiosi – mažai ir nukąsi*“ (p. 33).

Niekas, matyt, negali būti pranašu savo tėviškėje... (p. 69)

Tebūnie tai *pūtimas prieš vėją*, bet jau tada tie karštuoliai įsiterpė į laisvės kovų martirologiją (p. 74).

Gobšusis imperializmas tokiais atvejais *atsiranda pats savaime, kaip apetitas valgant* (p. 78).

Tačiau Reicho ministras nesiteikė delegacijos priimti, darbais persikroves, ir sekretorius Stummas (kokia lemtinga pavardė!) patarė *mušti kaktą į sieną*, t. y. kreiptis į Oberbefehlshaber-Ost... (p. 88).

Organizacinis komitetas Lietuvos valstybės atkūrimą ribojo lietuvių gyvenamuoju etnografiniu plotu taip pat ne iš kuklumo ar antitezei prieš užmačias „od morza do morza“ (lenk. „nuo jūros iki jūros“), bet ir prieš įkyrias imperialistines įtaigas, kurios *drumstame vandenyje kėsinosi žuvį gaudyti* (p. 98–99).

*Mažas kupstas
didelį vežimą verčia*

*Daug apžiosi –
mažai nukąsi*

*Savam krašte
pranašu nebūsi*

Prieš vėją nepapūsi

*Apetitas atsiranda
bevalgant*

*Kakta sienos
nepramušė*

*Drumstame
vandenyje žuvys
gaudomos*

.....
14 Visuose cituojamuose pavyzdžiuose kursyvu išskirta mano.

Tai buvo tas pats Marijampolės kreishauptmanas, kuris mane patupdė į Vilkaviškio kalėjimą. „Krieg ist Krieg...“ *tai po ratu, tai ratuose* (p. 105).

Du surambėję „bedieviai“ – Jurgis Šaulys ir Jonas Vileišis – ta proga *pasirodė katalikiškesni* ne tik už savo kolegą kun. Justiną Staugaitį, bet gal *net ir už patį popiežių* (p. 120).

Tuo būdu mes atsipalaidavome po 120 metų nuo Rusijos ir atsidūrėme Vokietijos apimtoje pusėje. *Nuo vilko ant meškos...* (p. 124).

Bet yla pati iš maišo išlindo (p. 126).

Ne rožėmis barstytas buvo to laikraščio [„Lietuvos aidas“ – R. K.] *kelias*. Karo cenzūra buvo ypatingai budri ir priekabi (p. 131).

Juoba kad pati gruobuoniškų rekvizicijų ir duoklių sistema krašte ne tik neatlyžo, bet dar paaštrėjo. Nebent galima buvo tatai pateisinti lemiama ofenzyva vakarų fronte. *Tigras prieš galą dažnai darosi dar plėšresnis...* (p. 135).

Buvo kalbėta, kad, Lietuvai atitekus Saksonijai, Bavarija gautų Elzasą–Lotaringiją, o Prūsija – Kuršą... *Dar meškos nesugavę, jau kailį dalijosi* (p. 139).

Tokio pat ginklo griebėsi ir atvykę iš Rusijos revoliucionieriai. Jie stengėsi apteršti kuriamąjį Lietuvos organą, pravardžiuodami jį „kaizeriniu“, o visus jo narius „parsidavėliais“. Kaip žiauriai pasitvirtino senoji lietuvių patarlė „*kurs ant kito bur – tai pats tur!*...“ (*kas kitą kaltina – pats kaltas*) (p. 151).

Tik tie, kurie to valstybiškumo nenorėjo ir net baimijosi, – ją šmeižikiškai ujo ir, neatsižvelgdami į aplinkybes, kuriose Tarybai reikėjo prie savo tikslo artėti, – ją *tepė tuo, kuo patys kvepėjo*, anot taiklios patarlės (p. 157–158).

Voldemaro kabinete jis pats buvo pirmininkas, užsienio reikalų ministras ir krašto apsaugos ministras („*daug apžiosi – mažai nukąsi*“ tos išminties profesorius, matyti, neįsisamonino klasikinės filologijos studijose...) (p. 164).

Ta pačia proga delegacija pareikalavo aiškaus ir praplėsto Prūsų lietuvių priskyrimo prie nepriklausomos Lietuvos ir Nemuno internacionalizavimo išmetimo iš taikos sutarties nuostatų. *Bet mūsų balsas nuaidėjo tyrumuose...* (p. 202).

Šiandien ant vežimo, rytoj gali būti po vežimu

Nebūk šventesnis už patį popiežių

Nuo vilko bėgo, ant meškos užbėgo

Išlindo yla iš maišo

Kelias ne rožėmis klotas

Visada arklys dvėsdamas spardos

Meška dar miške, o jau kailį raižo

Kurs ant kito buria, tas pats turi

Kuo pats kvepia, tuo ir kitą tepa

Daug apžiosi – mažai nukąsi

Šaukiančio tyrumuose balsas

- Bet kuo būdu mes turėjome gelbėtis prieš tiek negandų, dar vos beužgimę?! *Meškos smilga nenudursi* (p. 212). *Meškos smilga nenudursi*
- Ta pradžia tikrai gaišino darbą*, kaip taikliai sako mūsų patarlė, nors jau <...> buvo išgautas <...> leidimas kurti Lietuvos kariuomenę (p. 214). *Pradžia darbą gaišina*
- O esti, kad *ir uodas arklį iš vėžių išmuša* (p. 225). *Kad ir uodas, o arklį iš vėžės išmuša*
- Pati ne ką teturėdama, Lietuvos vyriausybė tada suteikė Latvijos vyriausybei 5 000 000 obostmarkių paskolą. *Ir tas daug duoda, kas duoda mažai teturėdamas* (p. 230). *Ne tas turtingas, kuris turi, o tas, kuris duoda*
- Bet jau anksti rytą mūsų komendantūros karininkai atbėgo pas mane į ministeriją, pranešdami apie kažkokį sambrūzdį prie vokiečių civilinės ir karinės būstinės. Jie skubomis krovėsi į automobilius visą savo inventorių ir zujo lyg galvas praradę. Po 24 valandų jų Kaune nebebuvo! *Uodas dramblių parbloškė...* (p. 234). *Ir uodai arklį įveikia*
- Bet neilgalaikis buvo peoviakų optimizmas. Jų raportai atskleidė jų nekantrų nerimą. Jiems rūpėjo kuo greičiausiai išprovokuoti lenkų kariuomenės įsiveržimą. <...> *Jų tikslas jiems teisingo visas priemonės* (p. 240). *Tikslas pateisina priemonės*
- Užtat gerai paruoštais duomenimis aš atspariai gyniau Vilniaus gubernijos rytus. Čičerinas ir Joffė net juokėsi iš manęs, kad aš, *kaip varlė šokinėdama, nugalėjau dalgį* (p. 246). *Šoka kaip varlė prieš dalgį*
- Todėl draugiški santykiai trukdomi ne mažumų problemos, bet fakto, kad Lenkija nepripažįsta Lietuvos valstybės ir kad pažeidžia pagrindines jos teises. (*Ylą iš maišo išlandino* tas keistas „organizacijų nepriklausomybės“ pripažinimas „de facto“) (p. 253). *Išlindo yla iš maišo*
- Kaip ant žarijų jautėmės* tada Vilniuje tokios klastos akivaizdoje (p. 270). *Sėdi kaip ant žarijų*
- Bet dar Horacijus pasakė: „parturiunt montes, nascitur ridiculus mus“ (t. y., kad tie *didieji kalnai menkas pelytes gimdo*) (p. 350). *Kalnas pagimdė pelę*

Patarlių ir priežodžių Klimas išmaniai įterpia ir 1915–1919 metais rašytame dienoraštyje, kuris buvo išleistas Jungtinėse Amerikos Valstijose¹⁵:

<i>Perdaug gėdinamės savo kalbos ir lietuviškumo, svetimtaučių tarpan pakliuvę, ir per maža jaučiame gėdos savųjų tarpe savosios kalbos nemokėdami</i> (p. 66).	<i>Maža garbė svetimomis kalbomis kalbėti, didi gėda savosios gerai nemokėti</i>
Bet vakare grįžus aniems – kameroj pakildavo baisesiai triukšmai, keiksmi, plūdimai <...>. O rūkymas, o oro gadinimas – tik <i>tylėk ir Dievą savyje mylėk</i> (p. 134).	<i>Tylėk ir Dievą mylėk</i>
Būdavo, kaip pateko jis prie virtuvės, visus likučius išvalgydavo <...> – kas kas, o šaltyšius visada <i>prie valgio pirmutinis ir nuo šaukšto paskutinis</i> (p. 135).	<i>Prie valgio pirmutinis, prie darbo paskutinis</i>
Atidavė visus daiktus ir maistą. Žodžiu, iš <i>didelio debesio mažas lietus</i> (p. 140).	<i>Iš didelio debesio mažas lietus</i>
Apskritai, buvom privilegijuoti <...>. <i>Sėdėjom tiesiog, kaip pas dievą už krosnies</i> (p. 141).	<i>Sėdi kaip pas Dievą už pečiaus</i>
Tos ramybės ir patogumų neturėsime. Čia sėdėjome jau net 9. <i>Bet ir šuo kariamas apsiranta</i> (p. 142).	<i>Ir šuo kariamas pripranta</i>
Girdi: „Myžk sau į kelnes ir sakyk, kad aš!“ ...Atsiprašau už vulgarizmą, bet iš <i>dainos juk žodžio irgi neišmesti</i> (p. 142).	<i>Iš dainos žodžio neišmesti</i>
...matau galįs ne tik bendro darbo padaryti, bet ir pats progresuoti. <i>Žiūrėsim, kada dugną dėsim</i> (p. 175).	<i>Pažiūrėsim, kai dugną dėsim</i>
Baltarusiai ima lietuvius kandžioti ir, <i>keldamies ant girnų</i> , kad Rusijoje skelbiama Baltarusių respublika, čia Vilnių paveržti smeigias (p. 176).	<i>Pakėlė kaip šunį ant girnų</i>
Šaulys labai trumpai pasveikino susirinkusius ir net užmiršęs perskaiyti dienotvarkę, «взял козла за pora» [<i>nutvėrė ožį už ragų</i>], t.y. ėmė pranešinėti apie padarytus biuro politikos darbus (p. 181).	<i>Turėk ožį už ragų</i>
Tokia rezoliucija konferencija dargi šaukti nėra ko. <i>Apipylė šaltu vandeniu</i> (p. 182).	<i>Kaip šaltu vandeniu perpylė</i>

.....
 15 Petras Klimas. *Dienoraštis 1915–1919*, Chicago: Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas, 1988.

- Laikraštis galėjo išeiti tik 6.IX. «Первый блинъ комомъ» [*pirmas blynas gumuluotas – kiekviena pradžia sunki*] (p. 184). *Pirmas blynas prisvilęs*
- Kanclerio kol kas nekludė: mat, *nauja šluota, tai dar neapsišlavė* (p. 191). *Nauja šluota gerai šluoja*
- Mat, trūkstame dvarininkų, tai tam kaiščiui [norint užkišti] «На безрыбьи и ракъ соловеи» [*kai nėra žuvų, ir vėžys lakštingala*] (p. 194). *Kai nėra žuvų, tai ir vėžiai gerai*
- Keli vagonai sutriuškinti, garvežys irgi pagadintas, bet aukų nebuvo <...>. Jautėme, jog buvome *ant plauko gyvi tepalikę* (p. 203). *Gyvybė ant plauko kabo*
- Čia buvo *tas taškas ant i*, kurio nedavė padėti Kaune (p. 216). *Taškus sudėti ant i*
- Žmonės šnekėjo, kad visa Sm.[etonos] šeimyna, kuri taip per vakarus naktis trunkėsi užė, tas dienas *kaip žemes pardavusi tylėjo*, o pasakojo pikti žmonės, jog net verkę... (p. 217–218). *Tyli kaip žemę pardavęs*
- Politikos darbas sustojo. Taryba irgi *kaip pelė po šluota* (p. 228). *Tupi kaip pelė po šluota*
- Lietuvos laivas *tarp Scillos ir Charibdos*. Ar pasieks išvesti į ramius vandenį – ? (p. 233). *Tarp Scilės ir Charibdės*
- Prez. [prezidiumas – R. K.] čia vis bėga kiek pirmyn, o paskui traukia paskui visą Tarybą. *Lyg ožys vis bėga į kopūstus* (p. 236). *Įsmilo kaip ožka į kopūstus*
- Susilaukiau pasipriešinimo iš Janulaičio ir visų kitų. Girdi, *tai būty vanduo ant vokiečių malūno* (p. 248). *Pilti vandenį ant svetimo malūno*
- Sekretorius Šernas vaidina didelį poną, bet nieko nemoka dirbti. Stašinskis nenori apsileisti Šernui ir retiruojasi nuo darbo. Čiort svojo, pop svojo [*velnias savo, popas savo*] (p. 261). *Velnias savo, popas savo*
- Faktai tokie: nutarimas pasikviesti Urachą karalium ir pasivadininimas Tarybos Liet. Valstybės Taryba buvo okupacijos valdžiai *kaip perkūnas iš giedro dangaus* (p. 288). *Trenkė kaip perkūnas iš giedro dangaus*
- Hier ist der Hund begraben [*čia šuo pakastas*]! (p. 289). *Štai kur šuo pakastas*
- Vokiečiai nutarė mus *į ožio ragą susukti* (p. 289). *Suriesti į ožio ragą*

Bet Smet. su Yču ir C°, kaip paprastai, *gaudo zylę, Žvirblį begaudydamas balandį*
o ne žuvėdrą padangėse, ir džiaugiasi proga nuvykti paleido
 pasivažinėti... (p. 293).

Čia pasirodė mūsų diplomatų avių būrio psichologi- *Kur vienas avinas, ten ir visa*
 ja – *kur vienas kitas, tai ir visi neiškenčia* (p. 293). *kaimenė*

Priėjome tad liepto galą (p. 303). *Prieiti liepto galą*

1908 metais, dar mokydamasis Marijampolės gimnazijoje, kuri tuo metu buvo svarbus lietuvių kultūros židinys, Klimas įsitraukė ir į Lietuvių mokslo draugijos, telkiančios inteligentiją bendram kultūriniam darbui, besirūpinančios tautinio paveldo išsaugojimu, skatinančios meilę savojo krašto praeičiai ir gimtajai kalbai, veiklą. Nemaža dėmesio jis skyrė smulkiajai lietuvių tautosakai. Tai liudija ir Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštyne esantis Petro Klimo – Vabalėlio sudarytas devynių puslapių patarlių ir priežodžių rinkinėlis (LMD I 858), kuriame atskirai surašyta 144-ios patarlės ir šimtas priežodžių (iš viso 244 vienetai). Dėmesio verta trumpa įžangėlė, kurioje rinkinėlio sudarytojas aiškina, kuo patarlės skiriasi nuo priežodžių (žr. faksimilę).

Nesunku pastebėti, kad ir rinkinyje kai kurios patarlės yra originalios, tai yra tarp gausniam tipui priskiriamų patarlių Klimo užrašytoji yra bene vienintelė tokia, pavyzdžiui:

Kam skustuvas neskuta, o kam ir stiklelio šmotelis anuoja barzdą LMD I 858(1/4) – *Kitam ir peilis pjauna, o man nė skustuvas neima*

Šunų balsai dangaus nesiekia LMD I 858(1/57) – *Šuns balsas į dangų neina*

Senučiui – meluoti, turtingam vogti, o gražiam – čėruoti LMD I 858(1/60) – *Bepigu senam meluoti, turtingam vogti*

Pasislėpęs vilko nasrus, lapės vuodegą rodo LMD I 858(1/61) – *Pasislėpęs vilko nasruos, lapės uodegą rodo*

Dar daugiau rinkinyje yra priežodžių, kurie užrašyti tik Klimo – Vabalėlio, tai yra turi tik po vieną variantą, pavyzdžiui:

Užsisnaudęs lyg šlapia višta (2/3); *Negali išlįsti iš žuvis iš venterio* (2/12); *Saug[oj]ties lyg nuo raguoto* (2/16); *Užkarkė dainą lyg višta, gaidį pamėgdžiodama* (2/28); *Žiūrėjo į raštą kaip akla višta į kiaušinius* (2/32); *Šokinėja lyg pėmpė aplink kiesyną* (2/34); *Kris kaip žaibas – įsmeigs ragus, ir sveiks dingęs* (2/45); *Sėdi lyg stiklinėj šėpoj* (2/47); *Prisiglaudė prie*

Patarlis

Pirmesniuose „Ausinėi“ numeruose patarlis buvo neisdomos su priežodžiais. Tačiau, man rodos, reik atskirti priežodį nuo patarles. Priežodžiais vadiname tocius išsireikimus kalboje, kurie vartojasi kaip prislyginimai, irant suteikti aptariamam daiktui atsakanči aiškumą ir vaizdingumą. Patarli gi yra išsireikimas, kuriuo aptariama koks nors dalykas, istariama nuomonė apie tą dalyką. Patarlis žmoniu gyvenime turi kelrodžius, principus, vertę. Juk jų istorija ir pasmerkiama siais ar taig nusivalde žmonės. Jis lyki taig pat taucto istorija, šeimyniška gyvenima, tikėjima, dora, etc. Liaudyje patarles yra vienintelis „kodexu“, suligkuris jė elgiasi ir taruko savo gyvenima bei riki. Patarlis ir priežodžiai atsižymi kalbos gražumu, todėl, talpinami „Ausinėi“, jė ^(suaiktylojam) suteikd ^{lietuvių} gera medaga kalbos pasimocinimui. ^{lietuvių} ^{taucto} ^{patarlis} ^{ir} ^{daugis} ^{šalims} ^{suri} ^{atlas} ^{priežodžius} ^{ir} patarles. Valakelis +

*jo kaip lapelis prie širdies (2/61); Neišmesi kaip šiukšlės už tvoros (2/62); Na jau privirė: atvelk (prišnekėjo, kas neverta) (2/71); Mirkčioja it merkakė (2/79); Pasipuošė lyg varna povo uodega (2/84); Pasistiebiau it gaidys, serbentas beraškydamas (2/98)*¹⁶.

Greičiausiai šiuos priežodžius jis bus sukūręs pats, nes nemažai panašių posakių randame jo atsiminimų knygoje bei kitur, pavyzdžiui:

Augau tad toje visa ko pertekusioje ramybės ir darnumo saloje kaip vešlus žolynas pievoje be ligų ir nuotykių (p. 6); ...greit išsišnekėjo gyvas ir guvus kaip Dusios žuvis (p. 57); Siauroji tarpežerė atrodė kaip prasiskyręs takas per Raudonąją jūrą (p. 57); Kadangi kultūra paskui vokiečių seka kaip akėčios paskui velkę (p. 64); Man pačiam teko pasipainioti toje maišatyje ir tik kaip ant plauko pakabintam gyvam išlikti (p. 73); ...žalsvos kepuraitės šmėsčiojo šen ir ten lyg trandys dūlyje (p. 74); Vežimas pradėjo daužytis lyg velnio ragų vartomas (p. 76); Kaip užtaisytas automatas įsigrūdau tarp aštuonių ginkluotų kareivių į siaurą kupė (p. 77); Vilniuje sutiko mane savieji lyg būčiai iš Marso atskridęs (p. 78); Gavę leisti savąjį laikraštį, kurs mums davė galimybės bendrauti su visa Lietuva, mes pasijutome tarytum išlendą iš aklojo maišo, kuriame ligi tol buvome užrišti per ištikus dvejus metus (p. 130); Naujoviški rytų ir senoviški Varšuvos imperialistai rausėsi po mumis kaip kurmiai ir smelkėsi demoralizuoti mūsų atsparumo vienybę (p. 149); Mažas „sutarybintų“ darbininkų skaičius skendo toje didžiarusiško šlamšto baloje kaip musė piene, anot Lenino (p. 174); Sotų slibiną nugalėję, galiūnai žiūrėjo į mus kaip į kokią naują kandį jų kraityje (p. 188); Tai buvo mums tarytum kelrodė žvaigždė to meto ūkanose (p. 246); Kaip ant žarijų jautėmės tada Vilniuje tokios klastos akivaizdoje (p. 270); Kaip žąsis patekusi į avių kaimenę, aš nemokėjau suprasti nei vyresniųjų, nei mano amžiaus draugų. Viskas čia buvo rusiška¹⁷; Vienintelė mūsų pareiga – tai padėti tam jaunam ieškotojui, idant jis nesiblaškytų it žuvis ant ledo, dvasios troškulio kankinamas¹⁸ ir t. t.

1923 metų rudenį prasidėjo diplomatinė Klimo karjera – jis tapo Lietuvos pasiuntiniu Italijoje, vėliau – Prancūzijoje. Išsilavinęs, apsiskaitęs, plačių interesų diplomatas galėjo nesunkiai bendrauti su pašnekovais, diskutuoti įvairiomis temomis. „Oficialių pobūvių ir neformalių sambūviu metu P. Klimas sudomindavo pašnekovus ir greit atsidurdavo jų grupelės dėmesio centre. Remdamasis erudicija ir puikia atmintimi, Lietuvos pasiuntinys kūrybingai improvizuodavo – nuolat sukurdavo naujų aforizmų ir paradoksalių posakių, kurie, anot kolegų, vėliau sklisdavo po Paryžiaus salonus ir prancūzų spaudą.“¹⁹

16 Visi pavyzdžiai iš rinkinio LMD I 858.

17 V. Bukaitė. *Min. veik.*, p. 26.

18 *Ten pat*, p. 51.

19 *Ten pat*, p. 235–236.

Įdomus, turiningas ir spalvingas Petro Klimo gyvenimas, sudėtingi jo likimo vingiai – nuo Marijampolės gimnazijos, kurioje mokėsi Jonas Basanavičius, Jonas Jablonskis, Kazys Grinius ir kiti mūsų kraštui nusipelnę žmonės, suolo iki labai svarbaus ir sudėtingo, kupino įtampos darbo įtvirtinant Lietuvos nepriklausomybę. Vėliau Klimui teko dirbti ir Lietuvos diplomatinėje tarnyboje, ir patirti nacių kalėjimų bei sovietų lagerių siaubą. Net sunkiausiais gyvenimo momentais jis nepalūžo, liko ištikimas savo įsitikinimams, drąsiai ir atvirai smerkė sovietų santvarką. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro gyvenimo nuostatas taikliai apibūdino jo dukra Eglė Fourier-Ruelle: „Per kiekvieną mūsų susitikimą rasdavau jį visiškai abejingą jo paties likimui; jam terūpėjo jo tautos likimas, tarytum tai būtų visas jo tautos gyvenimas. Baisios kančios, kurias jis pergyveno, nė kiek nepalaužė jo patriotizmo. Ligi pat savo gyvenimo pabaigos jis gyveno Lietuvai. Jis mirė ten, kur ir norėjo: jis pats man tai dažnai sakė, kad gavo iki galo dalintis likimu su visa tauta ir pasilikti iki galo lietuviu tarp visų lietuvių.“²⁰

Small Folklore Forms in the Life of Signatory Petras Klimas

RASA KAŠĖTIENĖ

S u m m a r y

The 100th anniversary of the Lithuanian independence prompts one to remember the members of the Council of Lithuania who signed the Act of Independence of Lithuania on February 16, 1918. Among them, there was a lawyer, historian, journalist, editor and diplomat, the future Minister of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania – Petras Klimas (1891–1969), who very significantly contributed to establishing of the independent Lithuanian state.

Klimas published his first articles and a humorous essay “Christmas Is Fun for Some but Trouble for Others” as early as 1908, while still studying at the Marijampolė Gymnasium. He signed those pieces by pseudonym *Vabalėlis* (“little beetle”), since at that time he felt particularly fascinated with texts by a left-wing journalist Albertas Vabalas-Prūseika. Therefore, Klimas used the above-mentioned pseudonym until 1913, relinquishing it afterwards.

Klimas became actively engaged in the Lithuanian Science Society, which aimed at encouraging the intelligentsia to join in various cultural initiatives and take part in preservation of the national cultural heritage, promoting interest in local history and native language. Among other things, Klimas was interested in small forms of Lithuanian folklore. This is evident from a little (nine pages long) manuscript collection of proverbs, still preserved at the Lithuanian Folklore Archives and marked LMD I 858. This collection, compiled by Petras Klimas – Vabalėlis contains 244 items belonging to this folklore genre. Klimas listed proverbs (144) separately from proverbial phrases (100), explaining the difference between them in a short introduction to his collection.

.....
20 *Ten pat*, p. 576.

Already in his first publications, Klimas seemed apt at using proverbs and proverbial phrases properly and according to the situation. Apparently, the signatory-to-be knew a lot of them and willingly inserted them in his speech for added playfulness and figurativeness.

Klimas enthusiastically contributed to editing of the periodical "Aušrinė". As a university student, he published 16 articles there. Editing texts for the Lithuanian periodicals helped Klimas to improve his literacy skills in Lithuanian, which became very handy somewhat later, when he started working in the Commission for Textbooks established by the Lithuanian Science Society.

Klimas led an interesting, rich and colorful life with many complicated turns: from attending the Marijampolė Gymnasium to very important, tough and stressful work at establishing the Lithuanian independence. Subsequently Klimas worked as a Lithuanian diplomat and suffered at Nazi prisons and Soviet deportation camps. However, he did not crack even in the most difficult situations, still upholding his principles and denouncing the Soviet regime openly and boldly.